

Људи у Србији би свакако требало да потраже инспирацију у Латинској Америци и проуче шта се тамо догађало и како су се људи организовали, али такође и да се окрену и својој историји.

Један од најзначајнијих и најутицајнијих интелектуалаца нашег доба Ноам Чомски, лингвиста, филозоф, политички активиста, аутор је преко стотину књига. Према Индексу цитираности у уметничким и хуманистичким дисциплинама („Arts and Humanities Citation Index“), Чомски је као извор цитиран више него било који други живи научник између 1980. и 1992. године. Такође, он је и осми најцитиранији научни извор свих времена: према истраживању Института за научне информације („Institute for Scientific Information“), само су Библија, Платон, Аристотел, Шекспир, Маркс, Лењин и Фројд чешће цитирани у академским часописима од Ноама Чомског, који се иначе налази испред Хегела и Цицерона. Еминентни „The New York Review of Books“, један од водећих светских часописа у домену теорије и литературе закључио је: „Судећи у терминима моћи, иновације и нивоа утицаја његове мисли, Ноам Чомски је без сумње најважнији живи интелектуалац данашњице“. Разговор за јубиларни – сто педесети број „Печата“ почињемо питањем посвећеним његовој најновијој књизи, чији је наслов „Наде и перспективе“ („Hopes and Prospects“).

И ова ваша књига сведочи о тешким злочинима које је европски бели човек произвео у свом походу освајања земљине кугле. Последице су стравичне: готово потпуно уништење домородачког становништва, бесомучна експлоатација и извлачење богатстава. Освајање се на просторима САД одвијало као део плана Џона Квинсија Адамса: „укланана и елиминисана америчких староседелаца“, што је довело до „потпуног уништења свих Индијанаца у најнасељенијим деловима Уније, средствима деструктивнијим него што је то било у случају освајача Мексика и Перуа“.

- Еме Сезер је у „Дискурсу о колонијализму“ закључио да је после колонијализма Европу

немогуће бранити, ни морално ни рационално, те да је на том путу све док „колонизатор не буде у стању да деколонизује свој ум“ Хитлер увек присутан.

Да ли је тај дан на видику?

- Мислим да морамо да урадимо све што је у нашој моћи да такав дан дође. Наравно, не можемо бити сигурни да ћемо у томе успети, као што не можемо бити сигурни ни у исход било којег нашег централног пројекта, али мислим да постоји напредак у том смислу и да је значајан. Ситуација је много боља данас, него што је била пре једне генерације када се такође реализовала у знаку извесног напретка у проширивању сазнања. Ради се, дакле, о генералној тенденцији долажења до разумевања, схватања и препознавања злочина прошлости. Овај процес је веома спор, неадекватан, али стаза води у добром смеру.

И после ваших увида и писаних сведочења о историји и природи колонијалног бешчасћа, поред низа других књига које су објављене, на пример књиге Едуарда Галеана: „Отворене вене Латинске Америке – пет стотина година пустошена континента“, то разумевање, то признање није се одиграло? Како објашњавате чињеницу да је Западни човек слеп и глув за ове чињенице.

- Мислим да није сасвим тачно да се ништа није догодило. Не због мојих књига, већ због читавог низа ствари присутно је много веће познавање и разумевање онога што се догодило у прошлости. Један од најбољих примера је дело мог недавно преминулог пријатеља Хауарда Зина. Његова књига: „Народна историја САД“, коју отвара дискусија убилачког, геноцидног и деструктивног освајања територије Америке од Колумбовог ступања на њено тле, заиста је променила свест једне генерације. А таква књига била би немогућа пре само 50 година. Сада се по њој предаје у средњим школама.

Популарна култура има снажне механизме којима људе успешно инструментализује и моделује по мери моћних интереса. Испирање мозга не само младој генерацији, већ и онима који имају шта да памте, увелико је изведено. Хероји историје о којима говори и Хауард Зин, по правилу остају у сенци у конкуренцији са Лејди Гагом, Мадоном, јунацима и херојима са спортских стадиона, тениских терена, као и другим херојима те културе.

Пре свега, бројни хероји популарне културе су били активисти народног покрета за ослобођење, за цивилна права, и борци против империјалних ратова. Треба се само подсетити њених главних доприноса који су немерљиви. Ту се отвара следеће питање: шта се догодило са популарном културом која се променила у складу са променама које су захватиле читаво друштво? Многа питања: питање права раса, мањина, жена, су се веома значајно променила у позитивном смислу. Наравно није постигнуто све што би могло, али ако се овај период упореди са ситуацијом од пре 50 година запажа се прогрес. И то је процес који треба даље спроводити.

Можемо ли дакле разумети да Ви не мислите да културна индустрија, империјална култура, технокултура и индустрија забаве, успешно одвајају људе од свести и сазнана неопходних за разумевање процеса који доводе људски род у перспективу највећих опасности за његов опстанак? У овом тренутку на коцки је будућност људског рода, о чему веома критички говори и ваша книга!

- Слажем се са вама да је будућност живота на земљи под знаком питања. Постоје многобројне велике претње: константна претња нуклеарног рата, претња од еколошке катастрофе и оне су заиста сакривене и маскиране на начин о којем сте говорили, а веома су озбиљне и треба их са великом озбиљношћу разумети. А, без сумње, постоје огромни напори да се спречи и заустави критичка анализа и критички напори оних који на ове опасности упућују. Њихов рад се поткопава на све могуће начине. Критичке анализе, подизање нивоа свести о опасностима, препознавање онога што је неопходно урадити и имплементација политике која је неопходна како би се омогућио пристојан живот, се маргинализују, одбацују и на све могуће начине настоје да неутрализују, зауставе и омаловаже увиде до којих се дошло. Тако је то било и у прошлости, тако је сада, а тако ће бити и убудуће. Моћни интереси су одувек радили то исто, али то још увек не значи да они морају да победе, да морају да надвладају. Било је у прошлости периода у којима су они морали да се повуку и тога би могло да буде још много више у будућности. Много ствари се налази у нашим рукама и од нас самих зависи, и то у мери која далеко премашује оне из прошлости. У бољој смо позицији него што смо били пре само једне генерације, зато што имамо легат освојених победа у борбама које су водиле прошле генерације, тако да сада можемо да кренемо са боље почетне позиције.

У књизи „Наде и перспективе“ пишете: „Током протекле деценије, Латинска Америка је постала најузбудљивији регион у свету“ ... „Први пут у последних пола миленијума, Јужна Америка почиње да узима судбину у своје руке.“ ... „Ради се о питању саме природе демократије. У Латинској Америци, Боливији и Хаитију посебно се показало како је директно учешће у акцији поставило у пракси другачији модел демократије“. Можете ли да нам објасните зашто је Латинска Америка тако важна за цео свет и за истинско разумевање демократије?

- Дугачка је историја достигнућа, борбе, репресије и насиља у Латинској Америци, али током последње деценије направљени су заиста значајни помаци. Осврнимо се само на две споменуте земље, две најсиромашније: Хаити најсиромашнија земља у хемисфери и Боливија најсиромашнија земља у Латинској Америци. У Боливији је током последње деценије већина популације коју чине урођеници, популације над којом је извршена највећа репресија у хемисфери, освојила неке веома значајне победе током „ратова за воду“ углавном организованих у Кочабамби, у циљу да окончају напоре владе да се приватизују воде и преда контрола страним корпорацијама, што је можда изгледало лепо на папиру док би у стварности њена реализација значила да многи људи не би себи могли приуштити воду. А вода не спада у робу и не може спадати, као што је то случај и са ваздухом. Дакле природно људско право је право на воду и оно се не може присвојити од стране мултинационалних корпорација. Свој активизам удружили су са међународним покретом солидарности и радило се заиста о импресивном акту солидарности којим су присилили владу да одустане од пројекта, а међународне корпорације, укључујући и америчку „Бектел“ („Bechtel“) корпорацију, да напусте земљу.

Радило се о веома значајној победи која је водила до освајања политичке власти на платформи и отварања простора за успостављање истинске демократије. То је пример који наводите као парадигматичан за простор наде.

- Да, они су наставили даље. Организација је наставила са радом и пет година касније, 2005. године, одиграли су се избори на којима је урођеничка већина ушла у политичку арену веома успешно са Хуаном Ево Моралесом, човеком из сопствених редова који је приступио изборној трци са веома озбиљне платформе контроле ресурса и културних права. Реч је о сложеној мултиетничкој средини у којој је било од великог значаја наступити са позиција заштите ових права, као и језичких права, и популација је знала да препозна интерес у томе. Овде није било ситуације својствене изборима у САД, које води индустрија за адвертајзинг. Били су то прави избори, тицали су се главних питања и суштинских избора. И победила је урођеничка већина, изабран је неко из њихових редова, изборна платформа се заснивала на сопственом, а не наметнутом програму. И даље: избори нису били тек један дан, када иступате од својих свакодневних активности, погурате лидера и вратите се свакодневном животу. Било је то постављање сцене за непрекидну, континуирану политичку и социјалну борбу. Она се наставила и са следећим изборима, неколико година касније, на којима је још више припадника урођеничке већине гласало за Моралеса, представника из редова сиромашних урођеника, што је стварни допринос и парадигма истинске демократије: живе и развојне, која обезбеђује што више добра за што више људи. Супстанцијална корист и раст, развој и бољитак показали су се у статистичким показатељима: стопа раста постала је једна од највиших у хемисфери и упркос бројним постојећим проблемима и оправданом критицизму, овај догађај представљао је веома значајан корак напред.

Помињете да је 1804. године Хаити био прва земља на свету која се ослободила ропства: прва земља слободних људи у хемисфери и да су Хаићани морали да плате страшну цену свог ослобођења. Хаити је пример земље уништаване на све могуће империјалне начине. Историја Хаитија сведочи о континуитету агресије и окупације, претњи и подмићивања, економских санкција, субверзија: дакле континуитету политике елите.

- Нажалост, Хаити, иако веома значајна прича, има сасвим други крај у односу на Боливију. И то не баш крај, већ привремени закључак. Хаити има ужасну историју: био је допола уништен од Француза, Француско богатство преузеле су САД страховито терористички Хаити у касном 19 веку, смењивали су се диктатори, освајачи, Национална гарда, потом неолиберална политика: сурова и беспощедна, страховито деструктивна. Све врсте тортуре које можете да замислите задесиле су ову земљу. И, коначно, 1990. године одржани су избори, први слободни избори у историји Хаитија. Сви су претпостављали да ће кандидат богатих и елите, подржан од стране САД, однети победу, но, бивши службеник Светске банке Марк Базан, који је имао сва средства, подршку домаће и стране елите, био је поражен. Имао је само 14% гласова. Томе је претходило интензивно организовање грассроотс организација, локална организација је била импресивна, одиграла се у условима тешко замисливог сиромаштва. Међутим, упркос томе организовање је успело, дало резултате и Хаићани су изабрали представника из својих редова, Жана Бертрана Аристиде, народног свештеника. Аристид је, током месеци док је био на власти, био веома успешан. Добио је аплауз и од стране међународних финансијских институција, типично саосећајних према режимима какав је био Аристидов, који је смањио трошкове за бирократију и почео са развојем програма.

Жан Бертран Аристид је 1980-их постао национални херој, као неко ко се борио за сиромашне против репресивног система фамилије Дувалие. Такав човек, који је преживео и неколико покушаја атентата, није могао бити по вољи моћних интереса.

Чим је Аристид био изабран, САД су започеле са напорима за његово збацивање. Помоћ влади је одмах била укинута и пребачена на опозицију. На много начина су САД, као господар и надгледник хемисфере, јасно показале да оне не желе да Аристид буде председник, да мора да оде, и после седам месеци владавине збачен је војним ударом. Уследио је период бруталног терора. Догодило се да сам ја тада био тамо и могу рећи да је било ужасно. Уведен је ембарго наметнут од стране Организације Америчких Држава и током два месеца је модификован како би роба и трговина САД могли да улазе на Хаити. То се одиграло у време администрације Буша Старијег, а потом и када

је Клинтон постао председник. Буш и нарочито Клинтон су чак ауторизовали Техасо Oil Company да пошаље нафту војној хунти. Иако је то била директна повреда председничких овлашћења они су, свеједно, то урадили. Када је Клинтон коначно одлучио да је земља довољно измождена, послао је маринце и обновио владу изабраног председника Аристида. Међутим, обновио ју је под стриктно постављеним условима који су били полазна основа и платформа пораженог председничког кандидата у изборима из 1990. године. Радило се о веома оштрој и страшној неолибералној политици. На пример, то је значило да високо субвенционисани пољопривредни производи из САД могу да преплаве Хаити без било каквих баријера и препрека и тако униште хаићанску пољопривреду. Хаити је имао самодовољну производњу пиринча, али после ових наметнутих промена, високо субвенционисани пиринч из САД је минирао хаићанске произвођаче пиринча. На сличне и разне друге начине оно што је остало од хаићанске економије, било је уништено. И ту није крај. Када је Аристид поново добио изборе, а победио је на изборима кад год се кандидовао, САД су блокирале целокупну помоћ за Хаити и 2004. године традиционални мучитељи Хаитија, Француска и САД су интервенисале, киднаповале председника и послале га бродом за Јужну Африку, одакле му САД не дозвољавају да се врати. Дакле, један ударац за другим, укључујући природне катастрофе стравичних размера које уништавају народ производећи још веће сиромаштво и кризу, како је то био случај са ураганом прошле године. А, онда су дошли још једни избори који су овог пута били чиста фарса: Аристиду, најпопуларнијој политичкој личности није било дозвољено ни да се кандидује, чак ни да буде у земљи, његовој партији Фанми Лавалас, масовној народној организацији није било дозвољено да учествује. Мислим да је проценат гласања био 25%, а напори да се сломи и уништи демократија на Хаитију се настављају.

Али упаљени пламен је тешко угасити и он остаје, упркос свему. Као и свуда: борба није готова, није завршена. Демократија је ломљена и пребијана али она наставља, и то је једна невероватно инспиративна прича која сведочи о духу, несаломивом духу Хаићана, и њиховој неугасивој тежњи ка слободи.

Да, и када сте ви укључени, увек се ради о инспиративној причи. И како сте показали у бриљантним студијама које сте написали са Едвардом Херманом, моћне елите су од самог почетка наводне победе демократије у САД бринуле само о једној ствари: да истинска демократија никада не развије своје потенцијале. Успостављеним системом манипулисало се иза сцене, деловало пропагандно на много софистицираних начина у циљу производње сагласности, ставова и уверена моделованих у прилог политици супротној од интереса народа. Да ли мислите да се можемо надати да ће доћи дан када ће се појавити истинска демократија, која неће бити пука форма и фарса? Какав је ваш поглед на будућност демократије?

- Демократија је компликован феномен са многим, вишедимензионалним аспектима. У САД, политичка демократија је слаба. Веома концентрисана економска моћ: тек неколико процената популације или фракција од 1%, има огромну моћ и власт над доношењем одлука, док је већина фрустрирана, уплашена и антагонизирана, незадовољна радом готово свих институција. Сва истраживања показују да велики део популације САД сматра да влада уопште не ради за њих, већ за неколико групација моћних интереса које раде за себе. И то је, нажалост, прилично тачно. Са друге стране, други аспекти демократије цветају у САД. Узмимо за пример изузетно важну слободу говора. Слобода говора је заштићена и није угрожена. Она није савршена. И у САД ништа није савршено, али је заштићена у САД вероватно више него у било којој другој земљи. И то је веома битан елемент демократије. Постоје и други елементи демократије који су значајни и живи, но, мислим да би требало да имамо на уму једну генерално важну ствар да ако у најсиромашнијим земљама на свету у којима владају страшне репресије и сиромаштво, земљама као што су Хаити и Боливија, људи настављају да се храбро боре и често односе победу, смешно је да ми кажемо да не можемо то да урадимо. Наравно да можемо. Имамо далеко више могућности од њих. Али, могућности се морају шчепати, неће се саме од себе реализовати.

Да, јасно. Али није лако одржати се на том нивоу свести када још увек имате нешто што у борби можете да изгубите. Систем рачуна на привилегије елита које потом служе банкарима, свету бизниса и компанијама. А ту су и медији, приграбљени на исти начин од стране моћних интереса. У Србији су се на пример медији махом нашли у рукама страних компанија и западних интереса који желе да успоставе контролу над јавним мњењем, уколико уопште и можемо говорити у тим појмовним категоријама. Ствара се публика која гута сваку врсту „спектакуларизоване“ забаве, потпуно несвесна сила које моделују њене умове. Шта би, по вашем мишљењу, људи у Србији требало да предузму ?

- Људи у Србији би свакако требало да потраже инспирацију у Латинској Америци и проуче шта се тамо догађало и како су се људи организовали, али такође и да се окрену и својој историји. Бивша Југославија је постигла неке од стварно задивљујућих тријумфалних резултата. Партизани су задржали многе нацистичке дивизије и у великој мери ослободили Југославију. То је једно невероватно важно постигнуће. Уследио је развојни ток у којем су се догодила позитивна дешавања. Последњих 20 година представљају један ружан период, али то није смак света. Латинска Америка је, на пример, прошла кроз тешка времена страшних, ужасних репресија, тортуре, тлачења (1960-1980). И они су прошли кроз бруталне диктатуре, тортуре, масакре. То је чист хорор. Али су изашли из тога и сада постижу историјска достигнућа. Како сте рекли, први пут после пола миленијума, петсто година, Латинска Америка је узела судбину у своје руке. Србија може урадити то исто.

Волела бих да вам поставим једно питање које се односи на вашу давнашњу дебату са Мишелом Фукоом. Реч је о необично актуелној дебати у смислу разумевања исходишних тачака за размишљање о будућности човечанства. Ви сте тада наступили са позиција свог неуништивног антрополошког оптимизма: вере у исконску креативност људских бића. Човекова способност организована у смислу пружања отпора силама које теже укидању слободе и контроли креативне супстанце за вас је неуништива. Фуко је пак као предоминантну видео друштвену структуру у којој се, после успостављања друштвене владавине дискурзивног режима, друштвено делање реализује у димензијама моћи и знања. Шта данас мислите о овој дебати?

- Не бих ништа мењао у тој дискусији која се одиграла пре 40 година. Ми, људска бића имамо фундаменталну, креативну способност, јединствену у органском свету. То је део наше природе. И језик је можда највидљивији и најједноставнији елемент за проучавање. Свакако не једини. Ми поседујемо различите креативне капацитете, а осећај оптимизма, за који мислим да постоји разлог, заправо долази из историје. Не из егзистенције ових капацитета, већ из чињенице да су током историје људи водили храбру борбу против страшних ствари и освајали веома важне борбе за слободу и правду, не без регресија јер се ствари крећу и уназад, такође, али је током времена дошло до дефинитивног прогреса у проширењу области права, правде, моралних обзира итд. Мислим да се то непогрешиво одиграло кроз историју. И, нема никаквог разлога да то престане. Дакле, без обзира на то да ли ћемо одлучити да будемо оптимисти или песимисти око тога што је приватна ствар, било који наш субјективни став, ми ћемо се суочити са истом ствари: покушајем да се прошире области слободе и правде. Покушајем да се настави борба из прошлости, превазиђу порази и извуку бенефити из победа. Добити инспирацију из ствари које се управо сада догађају и допринети онолико колико можемо. И то радимо без обзира на то да ли субјективно мислимо да има или да нема наде. А, наша субјективна процена је безначајна, она није заснована на чињеницама и разумевању. Зато што то нико не зна, нити може да зна. То су ствари које морају да се доведу до спознаје, до појма. Не можемо да закључујемо на основу склоности, допадања или вероватноће.

Веома је занимљиво и инспиративно ваше објашњење. Али сада се суочавамо са највећим опасностима којима може да резултира, на пример, биополитика: контролом извора и порекла јединке. Ту су и опасности апсолутне контроле и еугенистичке перспективе. Тоталитарна перспектива се, како је то показала Хана Арент, може реализовати само у условима владавине над целим светом. Њен циљ нису тлачена, тортуре већ укидање слободе као тежње и предуслова постојања човека као људског бића. Ви сте неко ко интензивно упозорава на опасност од фашизма и тоталитарних тенденција.

- Ове силе увек постоје. Центри концентрисане моћи ће увек изнова покушати да прошире своју моћ и одбране постојећу. И увек ће водити свој класни рат, како би реализовали та постигнућа. Али, то не значи да они морају успети. Не више, него што је то значило и у прошлости. Питање да ли ће се остатак човечанства одупрети није у домену спекулација, већ воље и избора.

Али, како се борити против тих тенденција. Умреженост је, како сте ви показали у својим студијама, увела човечанство у стање невидљиве контроле. Академија, институције, медији контролисани од стране моћних интереса, технологија у служби менаџмента перцепције, ограничена слобода и навикавање на та ограничена, закони који неће штитити наше право да знамо какво је порекло хране коју једемо, контролишу питања везана за рађање и смрт, еугенистичке перспективе. Данас се контрола о којој је говорио Кисинџер: „Контролиши храну и контролисаћеш свет“, реализује махом преко четири гигантске ГМО компаније и институције система у томе здушно сарађују. Шта онда од нас зависи? Шта зависи од наше воље?

- Све то апсолутно зависи од наше воље. Мислим да се преувеличава капацитет моћних, али чак и да је управо такав, то само значи да морамо да радимо много више, упорније него до сада. Јасно је да технологије и проналасци могу бити стављени у службу репресије, али исто тако могу бити стављени у нашу службу, у службу борбе.

Можете ли нам онда објаснити које опасности видите као највеће у САД?

- Има много дешавања и тенденција које су веома опасне. Заиста опасне. Једна од генералних тенденција је она која се догађа последњих 30 година: веома велика концентрација богатства. Са концентрацијом богатства иде концентрација моћи и то је ситуација у којој је фракција од 1% становништва акумулирала огромно богатство и са њим велику политичку моћ. И она је користи како би подрила демократију, угрозила слободу и контролисала људе, атомизирала појединце, уздрмала народне организације, синдикате. Њихов последњи напад усмерен је на јавне синдикате, оне који су последњи преостали. То су веома опасне тенденције. Такође, ту је проблем изузетно екстремне ирационалности која преовлађује данас у САД.

Један од највећих проблема са којим се свет суочава, можда и највећи, је проблем уништења природне средине. Корпоративни сектор у САД спроводи огроман пропагандни напор, они то отворено, јавно раде, усмерен на најшири део популације коју

покушавају да убеди да то није истинска претња. И до сада су у томе, у извесној мери успели. Само око трећине становништва у САД верује да постоји значајан људски допринос глобалном загревању. На последњим изборима, прошлог новембра, било је око 50 републиканских кандидата и скоро су сви одреда порицали постојања глобалног загревања. Један од њих, виђен за челног човека државног одбора је објаснио да „Бог то не би дозволио“. Потпуно је, дакле, запањујуће на које све начине корпоративни извршиоци воде ову кампању, знајући сасвим поуздано колика је опасност од овог процеса. Колика је реална опасност која прети да уништи све што и они сами поседују и може у потпуности да уништи перспективу пристојног живота за њихове унуке. Али, они то свеједно спроводе. Делимично зато што су део институционалне структуре и тржишне структуре која то спроводи у циљу максимизације профита у овој игри на кратке стазе. И како би усмерила ефекте на друге. То је оно што економисти називају екстраналитис: ефекти који се налазе изван маркетиншких трансакција. У овом случају екстраналитис су будућност врста, будућност живог света на Планети. Свеједно, унутар компетитивних маркетиншких структура оне се морају игнорисати, а ако постојеће структуре то неће да подрже, замениће их онима које ће то урадити. То је збиља озбиљан проблем али активно организовање и образовање могли би да их надвладају. И, та борба није нипошто завршена.

Аутор **Биљана Ђоровић**

(Печат)